

ओलम्पिकमा पुग्ने पहिलो
नेपाली खेलाडी: संगीना वैद्य

- रश्मी गुरुङ

तेक्वान्दो खेलबाट नेपाललाई विश्वसामु परिचित गराउने खेलाडी संगीना वैद्यले खेल जीवनबाट आफूलाई कहिल्यै पनि अर्को बाटोमा मोड्नु भएन । २०३४ साल चैत २९ गते नुवाकोटको त्रिशुली बजारमा बाबु अच्युतानन्द वैद्य र आमा निर्मला वैद्यको कोखबाट संगीना वैद्यले जन्म लिनु भएको हो । ७ जना दिदीबहिनीमध्ये संगीना ५ औं छोरीका रूपमा जन्मेकी संगीनाका एक जना भाइ छन् ।

सामान्य किसान परिवारमा जन्मिएर पनि नेपालको नाम उच्च बनाउन सफल संगीनाले जीवनमा थुप्रै सङ्घर्ष गर्नुभयो । वाल्यकालदेखि नै सङ्घर्ष गरेर तेक्वान्दो खेलमा होमिनुभएकी संगीनालाई आमा निर्मलाको अतुलनीय सहयोग रह्यो ।

आमाको हौसला र सहयोग नभएको भए सायद संगीना नेपालबाट ओलम्पिकमा प्रतिस्पर्धाबाट छानिने नेपालको पहिलो खेलाडी हुनुहुन्थेन । सफलताको सिँढी चढ्दै खेल खेलेर नै महङ्गो कार उपहार पाउने पहिलो महिला खेलाडी बन्ने संगीना सफल हुनुभएको छ । वास्तवमा उहाँ हुर्केको बेला खेलाडी बन्ने कुरा सजिलो र परिवारको स्वीकारोक्तिमा हुन सम्भव पनि थिएन । ढुंगाको काँपबाट पनि पीपल उम्रिन्छ भनेजस्तै त्यही नुवाकोटको त्रिशुली बजारकी संगीना वैद्य संसारभरि चम्कन सफल हुनुभयो ।

संगीना त्रिशुली बजारमा हुर्कने क्रममा खेल जीवनका लागि पर्याप्त साधन स्रोत थिएन । गतिलो खेल मैदान थिएन, क्लब थिएन । त्यसमाथि महिलाले खेलन पाउने वातावरणको त कुरै भएन । एकदिन उहाँले साथीको घरमा भिडियो हेर्ने मौका पाउनुभयो । संयोगले त्यतिबेला मार्सल आर्टसका महारथी ब्रुस लीले अभिनय गरेको मुभी चल्दै थियो । मुभीमा देखिएको फाइटले संगीनालाई निकै प्रभावित पार्‍यो । मुभीमा ब्रुस लीको एक्सन, जिउडाल हेर्दा संगीनालाई पनि लागेछ, आफूले पनि यसै गरी खेलन पाए । त्यही मुभीबाट ब्रुस लीजस्तै खेलाडी बन्ने सपना बोकेकी संगीना वातावरणको खोजीमा लाग्नुभयो र जसरी पनि खेलाडी बन्छु भन्ने चाहना प्रतिदिन बढ्दै गयो ।

विद्यालयमा अध्ययन गर्दादेखि नै सानोतिना खेलकूदका कार्यक्रममा सहभागी हुने गर्नुहुन्थ्यो संगीना । संगीना विद्यालयमा अध्ययन गर्दाताका त्रिशुली बजारमा तेक्वान्दो खेल्ने चलन थिएन । विद्यालयमा भलिबल, फुटबल, हाइजम्प र लड्जम्पजस्ता खेल भने हुन्थ्यो । ती खेलमा उहाँको सहभागिता रहन्थ्यो पनि ।

त्यतिबेला जिल्लामा हुने ठूलो खेल भनेको वीरेन्द्रशिल्ड प्रतियोगिता थियो । जसमा उहाँको पनि सहभागी हुने गर्दथ्यो । तर जब ब्रुस लीको अभिनय भएको मुभी हेर्ने अवसर जुन्यो, अनि उहाँका लागि खेल, त्यसमा पनि तेक्वान्दो, नशाजस्तै हुँदै गयो । त्यही नशाले संगीनालाई विश्वभरका खेलाडीले खेल्ने ओलम्पिकमा भाग लिने अवसर मिल्यो । अवसरलाई सफलतामा बदलेर विदेशी भूमिबाट सुनको तक्का पनि नेपाल भित्र्याउनुभयो ।

संगीनालाई खेल जीवनमा लाग्नेभन्दा धेरैले 'यो बिग्रिने भई' भन्दै गाली गर्थे । परिवारका अन्य सदस्य अर्थात दिदीबहिनीले भान्सामा सहयोग गर्ने तर संगीना खेलाडी बन्ने धोको बोकेर हिँड्दा परिवारका सदस्य सन्तुष्ट हुने कुरा थिएन । घरका परिवार पढनमा जोड दिन्थे संगीनालाई । तर उहाँको मन खेलमै रमेको थियो । सपना नै खेलाडी बन्ने थियो, तर पनि उहाँको पढाइ कमजोर भने थिएन ।

संगीनाले त्रिभुवन त्रिशुली माध्यमिक विद्यालयबाट एसएलसी उत्तीर्ण गर्नुभयो । उच्च शिक्षाका लागि काठमाडौँ आएर पब्लिक युथ कलेजमा भर्ना हुनुभयो । वास्तवमा उहाँ कलेजमा अध्ययन गर्नेभन्दा पनि खेलाडी बन्ने धोको बोकेर काठमाडौँ आउनुभएकी हुनाले खेल्ने ठाउँ कता होला, खेलाडीहरूको जमघट कता हुन्छ होला भन्दै दशरथ रङ्गशाला पुग्नुहुन्थ्यो । त्यतिबेलाको चल्लीमा मार्सल आर्टस भनेको नै तेक्वान्दो थियो । त्यसैले आफ्नो सानैदेखिको सपना पूरा गर्न संगीनाले क्याम्पस भर्ना हुनुभन्दा पहिला तेक्वान्दोको तालिममा होमिनुभयो ।

संगीनको खेल जीवन औपचारिक रूपमा सन् १९९२ बाट सुरु भएको थियो । त्यसको भन्डै १० वर्षपछि जीवनकै उत्कृष्ट सफलता हात लाग्यो । सन् २००४ मा संगीना एथेन्स ओलम्पिक खेलका लागि एशियाली प्रतिस्पर्धाबाट छनोट हुनुभयो । संगीना नेपालको इतिहासमा त्यसरी छनोट भई ओलम्पिक खेलमा सहभागी हुने पहिलो नेपाली खेलाडी बन्नुभयो । संगीनाको शुरुवाती खेलजीवन पनि सफलताबाटै शुरु भएको थियो । तेक्वान्दो तालिम लिन थालेको तीन महिनामा नै संगीनाका लागि महत्वपूर्ण दिन आए ।

सन् १९९२ मा काठमाडौँमा भएको दोस्रो कलर ग्रेट तेक्वान्दो च्याम्पियनसीपमा भाग लिने अवसर जुन्यो । जसमा उहाँले आफ्नो क्षमता देखाएर स्वर्ण पदक प्राप्त गर्नुभयो । यो संगीनाको जीवनको पहिलो सफलतासहितको स्वर्ण पदक थियो ।

त्यसबेला वाग्मती अञ्चलबाट छनोट भएर राष्ट्रिय खेलमा सहभागी भएर खेल्नु नै उहाँका लागि ठूलो अवसर भएको थियो । त्यतिबेला दबाबबीच खेलेर पनि स्वर्ण पदक हात पार्नुभयो । राष्ट्रिय टिममा सहभागी भएर खेले लगत्तै अगाडि बढयो उहाँको तेक्वान्दो यात्रा ।

त्यसैगरी, सोही वर्ष धनगढीमा भएको दोस्रो राष्ट्रिय तेक्वान्दो च्याम्पियनसिपमा स्वर्ण पदक पाएपछि उहाँमा आँट र हौसला चुलिंदै गयो । सन् १९९२ बाट शुरु भएको खेलयात्राले राष्ट्रिय-अन्तर्राष्ट्रिय प्रतियोगिताबाट ३१ वटा विभिन्न पदक दिलाएको छ । त्यसमध्ये बीसवटा त स्वर्ण पदक मात्रै हात परेको छ ।

संगीनाले सन् १९९२ मा भारतको आसाममा भएको अन्तर्राष्ट्रिय तेक्वान्दो च्याम्पियनसिपमा सहभागी भएर नेपाललाई स्वर्ण पदक दिलाउनुभयो । पहिलोपटक अन्तर्राष्ट्रिय खेलमा सहभागी हुनुभएकी संगीनाले स्वर्ण पदक पाएपछि बल्ल परिवारका सदस्य खुशी भएका थिए । संगीनाले एउटा अर्न्तवार्तामा भन्नुभएको छ, 'मैले खेलबाट नगद पुरस्कार पाएको त्यो पहिलो थियो, पुरस्कारको राशि दश हजार भारु थियो, त्यति बेला मेरा लागि त्यो रकम निकै धेरै थियो, मैले सोच्दै नसोचेको । सबै पैसाले परिवारका लागि उपहार किनेर ल्याएँ, त्यसमा पनि भान्साका भाँडा । घरमा सबै दंग परे, कहिल्यै भान्सामा नजानेले भान्साको सामान ल्याएको देख्दा । पदक हात पारेपछि सञ्चारमाध्यममा फोटो आउन थालेपछि गाउँभर चर्चा भयो- ए साँच्चै संगीनाले खेलिन्छ, राम्रो पो गरिन्छ भनेर । त्यसपछि संगीनालाई थप हौसला मिल्यो । अनि प्रशिक्षक शुभचिन्तकको माया र हौसलाले उहाँलाई लाग्यो- अब खेलकै माध्यमबाट राष्ट्रका लागि केही गर्नुपर्छ ।

सन् १९९३ मा भारतमा भएका दुई वटा तेक्वान्दो च्याम्पियनसिपमा पनि संगीनाले स्वर्ण पदक हात पार्नुभयो । सन् १९९४ मा नेपालमा भएको पहिलो नुवाकोट अन्तर्राष्ट्रिय तेक्वान्दो च्याम्पियनसिपमा स्वर्ण र फिलिपिन्समा भएको ११ औँ एशियन तेक्वान्दो च्याम्पियनसिपमा सिल्भर पदक हात पार्नुभएको थियो । सन् १९९५ मा नेपालमा भएको दी कोशी अन्तर्राष्ट्रिय तेक्वान्दोमा स्वर्ण पदक जित्नुभएको थियो भने फिलिपिन्समा भएको १२ औँ वर्ल्ड तेक्वान्दो च्याम्पियनसिपमा क्वाटरफाइनलसम्म पुग्नुभयो ।

सन् १९९६ मा अस्ट्रेलियामा भएको एशिया तेक्वान्दो च्याम्पियनसिपमा उहाँले स्वर्ण पदक हात पार्नुभयो । ओलम्पिकको छनोटमा नेपालका तर्फबाट प्रतिस्पर्धा गर्दै गर्दा संगीनाले आफ्नो अनुभव सुनाउने क्रममा भन्नुभयो- 'यो मेरा लागि अन्तिम मौका हो, मसँग भएको सीप, क्षमता जे छ, मैले सबै यतिबेला नै देखाउनुपर्छ । यसपछि मैले आफ्नो क्षमता देखाउने मौका पाउँदैन । ओलम्पिकमा सहभागी हुने मौका कुनै हालतमा गुमाउँनुहुँदैन । मेरो खुट्टामा स्टिल छ भनेर बिसन कोसिस गर्थे तर पनि कताकता भस्किहाल्थे । जति गरे पनि दाहिने खुट्टा अगाडि बढ्नै मान्दैनथ्यो । जबर्जस्ती खेलेँ खुट्टा बचाएर, आज पनि सम्झँदा लाग्छ मलाई भगवान्ले साथ दिएका थिए होलान् र नै मैले खुट्टामा स्टिल भएर पनि ओलम्पिकमा सहभागी हुनसकेँ ।'

संगीनाले अन्तर्राष्ट्रिय खेलमा भने सन् २००६ मा दशौँ साउथ एशियन गेममा ब्राउन्ज मेडल हात पार्नुभयो । राष्ट्रिय खेलमा भने सन् २००१ मा हेटौडामा भएको तेक्वान्दो च्याम्पियनसिपमा स्वर्ण पदक जित्नुभयो ।

सन् १९९६ मा संगीना पहिलोपटक प्रबल गोरखा दक्षिण बाहु चौथोबाट सम्मानित हुनुभयो । सन् १९९९मा सुप्रबल गोरखा दक्षिण बाहु प्राप्त गर्नुभयो । त्यसैगरी, संगीनाले सन् १९९२ मा नेपाल खेलकूद परिषदबाट दोस्रो राष्ट्रिय च्याम्पियनसिपको उत्कृष्ट खेलाडीको अवार्ड पाउनुभयो । नेपाल खेलकूद परिषद र नेपाल खेलकूद पत्रकार मञ्चद्वारा पनि संगीना 'बेष्ट प्लेयर अफ दि इयर' बाट सम्मानित हुनुभयो । संगीना २५ भन्दा बढी सम्मान र पुरस्कारबाट सम्मानित हुनुभएको छ ।

संगीना वैद्यलाई विभिन्न कम्पनीले ब्रान्ड एम्बेस्डरका रूपमा सम्मान गरेका छन् । खेल जीवन सफल बन्दै गएपछि ती कम्पनीले आफूमा जोडेका हुन । सन् २००४ मा ओलम्पिकमा छनोट भएपछि नबिल बैंक, डाबर नेपाल, वैद्य अर्गनाइजेशन, ज्योति ग्रुप, आइसिटिसी र नेपाल लिवर लिमिटेडले संगीनालाई ब्रान्ड एम्बेस्डर बनाएका थिए ।

संगीना प्रतिस्पर्धाबाट छनोट भएर ओलम्पिक खेल्ने पहिलो नेपाली हुनुका साथै नेपालको खेल इतिहासमा स्वर्ण पदक हात पार्ने मात्र होइन नाम पनि स्वर्ण अक्षरमा लेखेर इतिहास रचनुभयो । एकातिर खुट्टामा स्टील थियो, अर्कातिर प्रतिस्पर्धाबाट छनोट भएर ओलम्पिक खेल्ने अवसर पाउनुले संगीनाको खेलप्रतिको

लगाव, मिहिनेतलाई प्रस्ट्याउँछ । ओलम्पिकमा नेपाली खेलाडीको तुलनामा विदेशी खेलाडीले पाएको प्रशिक्षण र सुविधा निकै बढी हुन्छ । खुट्टामा रहेको स्टिलले उहाँको मस्तिष्कमा बारबार करेन्टले जस्तै झड्का दिँदै थियो । संगीनाले स्मरण गर्नुभयो- 'हामीले उनीहरूको तुलनामा केही पनि सुविधा पाएका हुँदैनौं । फेरि खेलाडी पनि बाघजस्तो आक्रामक हुन्थे, उनीहरूसँग जुध्नु भनेको जोक पक्कै थिएन । खुट्टा पनि मेरो प्रतिकूल थियो । शरीरले साथ दिएन भने मनले चाहेर मात्र खेल्न सकिँदैन । जब मेरो खुट्टामा समस्या आयो र म ओलम्पिकमा सहभागी भएँ ।'

संगीनाले सफलता हात पार्न थुप्रै समस्या भेल्लुभएको छ । सफल हुने मान्छेका अगाडि पहाडभै चुनौती खडा भएका हुन्छन् । अभ् महिलाका लागि हुने सामाजिक समस्यादेखि आउने प्राकृतिक समस्या पनि थुप्रै हुन्छन् । जो संगीनाले पनि भोग्नुभएको छ । संगीनासँग परिवारको साथ रहेका कारणले नै सामाजिक रूपमा धेरै समस्या भोग्नु परेन तर प्राकृतिक रूपमा हुने महिनावारीले संगीनाको खेल जीवनमा प्रभाव पारेको छ । पहिलो एशियन च्याम्पियनसिपको उपाधि हात पार्दा पनि उहाँ महिनावारी भएकै अवस्थामा खेल्नुभएको थियो । त्यतिबेलाको घटना सम्झदै अर्न्तवार्तामा संगीनाले भन्नुभयो- 'कैयौँपटक अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा खेल्दा मैले चाहेजति राम्रो खेल्न सकिनँ जस्तो लाग्छ । भन्न पनि अठ्यारो हुने, प्रशिक्षकहरू पुरुष भएकाले भन्ने कुरा पनि भएन । आफूलाई भने ब्लिडिङ भइरहेको हुन्थ्यो, पेट अचाक्की दुख्ने, खुट्टामाथि लग्न पनि गाह्रो भए पनि खेलियो । हात खुट्टा चलाएर खेल्नुपर्ने, धेरै गाह्रो हुन्थ्यो ।'

राम्रो खेलाडीको रूपमा इतिहास बनाएकी संगीनाले आफ्नो सक्रिय खेल जीवनबाट सन्यास लिए पनि अहिले प्रशिक्षणमार्फत् निरन्तरता दिइरहनुभएको छ । सन् २०१६ को ब्राजिल ओलम्पिकमा संगीनाको नेपाली प्रशिक्षकको रूपमा सहभागिता थियो । त्यसैले अहिले खेल जित्नेभन्दा कसरी जिताउने भन्ने चिन्ता हुने गरेको छ उहाँलाई । इतिहास बनाएकी संगीना कहिल्यै घमण्डी स्वभाव पालेर हिँड्नुभएन । विनम्र र शालीन संगीनाको सङ्घर्ष र प्रेरणादायी जीवनबाट धेरै कुरा सिक्न सकिन्छ । उहाँको जीवनको सफलताको कथा र आरोह अवरोहले हरेक व्यक्तिमा आत्मबल बढाउँछ ।